

שעת חרום (emergency) בשבת כגון Anthrax - שיעור 401

(עיינין שיעורים 223, 224, 320)

I. כלל גדול בידינו דוחי בהם ולא שימות בהם (ויקרא י"ח - ה) ודרשו וחי בהם לעולם הבא כי אם תאמר בעולם הזה והלא סופו מת הוא (רש"י ע"ט) ואיתא בירושלמי (יומא זגריסא חסת) דהשואל הרי זה מגונה דאין לישאל שאלה בפקוח נפש דעד שישאל וישיבו לו יבא החולה לידי סכנה והנשאל (שהוא הרב) ה"ז שופך דמים שהיה לו לידרוש ברבים דפקוח נפש דוחה את השבת ולא דרש

II. כמה שאלות הנוגעות לשעת החרום בשבת

(א) הרואה בשבת תנועה חשודה או אנשים חשודים או חפץ חשוד במקום שכני אדם יעברו שם יזעיק מיד את המשטרה וראייתי דמותר לכבות גחלת כדי שלא יזקקו בה רבים (שש"כ ג - מ"ח - ס"ה) וע"ע בשו"ת רבי עקיבא איגר (ב - ס) דאחד מאלף יגיע לסכנה לא חשיב ספק סכנה ועיינין בשערים מצויינים בהלכה (ז' - ז') בשם הרמ"א (שכ"ט - ז') דהכל לפי הענין וכ"כ המג"א (שט"ז - כ"ג) בענין השממית ע"ש אמנם עיינין עוד בשש"כ (ל"ז - סע"ה ז') דכל דבר שהעולם חוששים לו משום סכנה הרי הוא בגדר סכנה ועוד יש אומרים דספק סכנה לכל הציבור נידון כספק גם אם הסכנה היא בסכורות נמוכות (רב מ.מ. פרבשטיין אנציקלופדיה רפואת 398-402) כגון היזק דרבים היתירם אפילו איסור דאורייתא (ר"ן על הרי"ף שנת מ"ג: בשם הבה"ג והר"ח) וכגון ממון דרבים נחשב כפקוח נפש (תוס' סנהדרין כ"ו. ד"ה מי שרצו בענין שביעית ורמ"א יו"ד ק"ס - כ"ז בענין הלוואה ברבית) לרדת למקלט בעת מלחמה (חזו"א תשובות וכתבים מ"ח) להציל רבים ממיתה מותר לעבור גם על גלוי עריות (תוס' יומא פ"ג. ד"ה מה) מותר לחלל שבת גם שהסכנה לא התחיל (שו"ע שכ"ט - ו) ולדעתי יש ספק פקוח נפש לרבים בהנ"ל ומחויב לזעוק מיד המשטרה

(ב) בענין אם מותר להכניס עצמו לספק סכנה להציל חברו מסכנה עיינין בשו"ת שבט הלוי (ה - קל"ז - ז') דאם עומד לפנינו פקוח נפש ודאית של חברו דלהכניס עצמו כספק פ"נ ע"פ הרוב בזה הוי הספק כודאי ואסור אבל כשהספק על פי הרוב נוטה להצלה אע"פ דבעלמא חייב לפקח על עצמו אבל הכא נדחה מפני ודאי של חברו והביא זה בשם הגהות מיימוניות לדעת כנה"ג ואנו פסקינן דזה רק מדת חסידות ולא חיוב

(ג) בשעה שבטלה שליטת המלכות ויד רוצחים וגנבים שולטים הוי בודאי סכנה ומותר לחלל שבת בכל מלאכה וכדין כותים שצרו על עיירות ישראל (שכ"ט - ו)

(ד) לחלל שבת כשגנב הפורץ לדירה או אפילו אינו פורץ אבל עוסק בדבר מכיון שיש חשש שיתקוף את הנמצאים בה מותר לכל אדם לטלפן למשטרה (שש"כ מ"ח - כ"ה) ועיינין במג"א (שכ"ט - סק"ה) דבאדם יחיד יניח ליקח את כל ממונו ולא יחלל את השבת ועיינין בארצות חיים (סק"ו) שהקשה על המג"א מהבא במחתרת דמותר להורגו אף בשבת לכן צריך לומר דזה דוקא אם הגנב אינו רודף או חשש רודף דהבא במחתרת השכם להורגו אך מ"מ יכול בעל הבית להתנגד למענה הגניבה ולהיאבק עם הגנב אע"פ שע"י זה יחשב הגנב לרודף ואז גם יוכל בעה"ב להורגו אפילו בשבת דסברא הוא שאין אדם חייב לעמוד ולראות שגוזלים וחומסים כל רכושו (ע"ס בשם הגרשו"א)

(ה) ריב אשר עלול להחריף ולהגיע לשפיכת דמים וכן בכל מקרה שעלול להביא לידי פיקוח נפש מותר להזעיק את המשטרה (שש"כ מ"ח - כ"ו) ועיינין באג"מ (ב - קכ"ח) בענין מלאכה בשבת משום פחד מיתה שהביא דעת המהרי"ק (קל"ז) דמחדש בעובדא דנכרי שאמר בשל לי קדרה בשבת ואי לא קטלינא לך (יבמות קכ"ח:) היה לרבי שמעון רק איסור מדרבנן מטעם שהיא מלאכה שא"צ לגופה כמו הריגת מזיקין דאין אכילת העכו"ם צורכו אלא סילוק הפחד צורכו שזה הא רק בהמעשה שעושה בלא תכלית שיאכל העכו"ם וכמו הוצאת מת שהצורך הוא שלא יהיה כאן לשיטת התוספות (שנת ז"ד:) או שרוצה שלא היה מת כלל לשיטת רש"י (ע"ס ז"ד:) לכן אם הנכרי הכה איש יהודי

כאופן דצריך להתנגד הנכרי ולהיאבק עמו כגון שיש חשש הזיק גופו יש לומר לחבול או להרוג הנכרי נחשב רק למלאכה שאינה צריכה לגופה ומותר כמו צד נחש

(ו) כל מה שמותר להציל מפני הדליקה מותר להציל ממים ומשאר דברים המאבדים (ש"ד - י"ט) ולכן אסור לומר לנכרי להציל (ש"ד - כ"ה וכו') וע"ע ברמ"א (סעיף כ"ו) שכתב בזמן הזה שאנו שראויין בין א"י מותר לכבות דליקה בשבת מחשש סכנות נפשות והזריו הרי זה משובח מ"מ הכל לפי הענין ועיין בשו"ע (תק"ד - ב) וההג"ה (ס) דמותר לכבות דליקה אפילו בשבת בזמן הזה

(ז) חילול שבת לעובר עיין בבה"ל (ש"ל - צד"ה לו ספק) דמשמע דכן מסקינן דמחללין שבת גם לעוברין אמנם יולדת הנמצאת בספק סכנה מחתכין הולד במעיהן מפני שחיייה קודמין לחייו והטעם מפני שהולד נחשב כרודף אחריה להורגה (רמב"ם הל"א ב - ט) וכ"כ רב חיים הלוי בחידושו (עיין בתשובות והנהגות ג - ש"ח) ואם הוציא ראשו אין נוגעין בו (רמב"ם)

(ח) קטן שאבד ויש מקום לדאגה מותר להודיע המשטרה בטלפון (שש"כ מ"ח - כ"ח) ועיין במ"ב (ש"ח - ל"ח) דמותר לשבור הדלת שנעל בפני התינוק אפילו אם היא באופן שהיא איסור תורה דשמא יבעת התינוק וימות

III. קבלת מכתב בשבת שיש בו חשש מחלת Anthrax

(א) לקראות איגרת שלום שכבר פתוח בשבת עיין בשבת (קט"ז): דרש"י כתב שאסור לקראות ותוספות (ס) הקיל לקראותו והשו"ע (ש"ז - י"ג) כתב דאסור משום שטרי הדיוטות אבל אם אינו יודע מה כתוב בו מותר דשמא יש בו דבר צורך הגוף (מ"ב י"ד) ועיין באג"מ (ה - כ"ז - ב) דאותם הנוהגים שאין לקראות איגרת שלום בשבת הו"ל מוקצה ואם השתמש בו למראה מקום בחול הוי מותר בטלטול אבל להנוהגים כשיטת הפוסקים לקולא (תוספות) איגרותיהם לא הוי ליה מוקצה

(ב) לפתוח מכתב סגור עיין בשש"כ (כ"ח - הערה ט"ו) דכיון שאתר קריעתה רגילים לזורקה אין חוששין לעשיית כלי ועוד כתב בשם הגרשז"א (ט - הערה י"ח) דקריעה זו הוי כשבירת אגוז (ש"ד - ח) וגם הרשב"ץ התיר שבירת חבית ליטול השופר שבתוך החבית ועוד השו"ע הרב (ש"מ - י"ז) וסעייתו כתבו דלא נוהג איסור קורע בדבר שהוא גוף אחד כנייר ואיברא הפר"ח שהובא הבה"ל (ש"מ - י"ג ד"ה נייר) כתב דהקורע מעטפה כדי להוציא הנייר מתוכה חייב חטאת ועיין באג"מ (ב - קכ"ז - ח) שכתב דלא כהפר"ח ומ"מ אסור מדרבנן ולא התיר כעור ע"פ החבית משום דבאיגרת סתום לא שייך ההיתר של צורך שבת ודלא כהמתירים לגמרי

(ג) לדעת האג"מ מי שלא השתמש במכתב סגור למראה מקום הוי מוקצה ואסור לטלטלה אמנם לדעת הגרשז"א אינו מוקצה ומותר ג"כ לקרועו ולקראו ואם בא מחוץ לתחום טוב ליהרר שלא ליגע בו (מ"ב ש"ז - י"ה) ולכן טוב להחמיר שלא ליגע בשום מכתב בשבת אפילו אין בה חשש Anthrax

IV. מניעת חילול שבת בשיחת טלפון

(א) יש ארבעה איסורים בשיחת טלפון בשבת (כ) הרמת השפופרת (מכה בפטיש, מוליד, מוקצה, הבערה) (ב) החיוג (dialing) משמיע קול (ג) השיחה מולידה ניצוצות ומשמיעה קול (ד) החזרת השפופרת לעריסתה מנתקת את המעגל החשמלי וגורמת שהטלפון ראוי שוב לניהול שיחה

(ב) בארבעה דרכים ניתן להקל על חילול השבת (כאשר הזמן אינו בהול) (כ) על ידי נכרי בדרך שינוי (ב) על ידי קטן בדרך שינוי ויבקשו מי שלא האב או האם (ג) גדול בשינוי (ג) על ידי שנים שעשו (תורת היולדת דף פ"ג)

(ג) ועוד לשמש בטלפון לסלק המזיק לכאורה הוי רק מלאכה שאצל"ג (אג"מ ב - קכ"ח)

נפס ל'ס'ו נשאית אב' אורי ר' אל'ס'זר ל'ס'א ב"ר י'ס'ק'ב ארז'ב' ע"ה י'א'י אורתי' ה'א'ש'ה רחל ב"ר ג'רשון מונק ה'ס'ני'ק ה'כ'פ'ן ע"ה